

Fuga e pregătită

Curtea e iarăși singură. Îi rămân două mijloace: să combată Revoluția sau să capituleze. Ca întotdeauna, dintre două opțiuni curtea alege calea de mijloc, cea mai nefericită: fuga.

Mirabeau a emis la timp ideea că regele trebuie să evite restabilirea autorității sale în starea de dezarmare în care se afla la Paris. Pentru a lupta bine, era nevoie de o armată liberă și de pământ ferm sub picioare. Mirabeau l-a sfătuit pe rege să nu dispară pe furiș, era contrar demnității sale: „Un rege nu fuge de poporul său”. Să plece la lumina zilei la plimbare prin împrejurimi, unde să-l aștepte unul din regimentele sale credincioase, și apoi, călare, în fruntea armatei sale, să trateze ca om liber cu Adunarea Națională. Un asemenea sfat se potrivește nehotărâtului Ludovic al XVI-lea mai puțin ca oricui. El se sfătuiește, ezită mereu. Ține mai mult la comoditate decât la viața lui.

Acum, când Mirabeau e mort, Maria Antoaneta, obosită de înjosiri zilnice, reia cu energie această idee. Nu se sperie de primejdia fugii, ci numai de lipsa de demnitate legată de noțiunea evadării unei regine. Situația se înrăutățește de la o zi la alta. Nu mai e posibilă o alegere. Într-o scrisoare către ambasadorul Mercy, refugiat la Bruxelles, ea examinează toate alternativele și încheie: „...văd însă din toate părțile lucruri atât de rele pentru noi, încât tot e mai bine, în căutarea unui mijloc de salvare, să mergem

până la ultimele consecințe decât să ne lăsăm nimiciti în inacțiune totală”. Mercy o îndemnă să nu mai întârzie, căci revoluția progresează zilnic în toate clasele și în curând nu va mai putea conta nici pe armată.

Dar, în afară de revoluție, amenința o altă primejdie. Prinții francezi, contele d’Artois, Condé și ceilalți emigranți, eroi proști, dar fanfaroni gălăgioși, își zăngăneau săbiile în jurul graniței. Unelteau în toate țările, mascând penibila lor situație de transfugi, făcând pe curajoșii câtă vreme nu mai erau în primejdie. Umblau de la o curte la alta, ațâțându-i împotriva Franței pe regi și împărați, fără să se gândească cât de mult le îngreunează situația regelui și reginei prin goalele lor demonstrații. „El (d’Artois) nu se gândește cât de mult îi primejduiește pe rege și pe sora mea cu planurile și încercările sale”, scria împăratul Leopold al II-lea al Austriei. Acești mari eroi refugiați la Koblenz și Torino duceau o viață somptuoasă și se arătau însetați de sângele iacobinilor. Cu mare greutate Maria Antoaneta îi putea împiedica să săvârșească prostiile cele mai grosolane. Și lor trebuia să li se taie aripile. Regele trebuia să fie liber ca să înfrâneze ambele primejdii: cea a ultrarevoluționarilor din Paris și cea a ultrareacționarilor de peste graniță. Regele trebuia să fie liber – și în acest scop a fost aleasă o cale indirectă, cea mai penibilă: fuga.

Realizarea fugii era în mâinile reginei, însă ea i-a încredințat pregătirile practice aceluia în care se încredea pe deplin: lui Fersen. Cel care îi spusese: „Trăiesc numai ca să vă servesc” și-a luat o sarcină pe care o purta cu toate puterile sale, cu riscul vieții sale. Greutățile erau nemăsurate. Palatul era păzit de garda națională, aproape fiecare servitor era un spion. Ca să străbată orașul, atât de străin și inamic familiei regale, trebuiau luate cele mai prudente măsuri, iar pentru a străbate țara era nevoie de o înțelegere

chiar cu conducătorul trupelor, generalul Bouillé. Acesta trebuia să trimită câteva detașamente de cavalerie la jumătatea drumului, până la fortul Montmédy, aproape de Châlons, pentru a apăra trăsura regelui în cazul unei recunoașteri sau urmăriri. Pentru a justifica aceste mișcări de trupe în regiunea de la frontieră, s-a făcut o înțelegere (desigur, în cea mai mare taină) cu guvernul austriac ca acesta să trimită un corp de armată la graniță. În plus, pentru această fugă mai era nevoie de mari sume de bani, iar regele și regina nu mai aveau mijloace. Încercările de a împrumuta câteva milioane de la frați și de la ceilalți prinți din Anglia, Spania, Napoli sau de la bancherul curții n-au izbutit. Fersen, micul gentilom străin, avea să se îngrijească și de aceasta.

Fersen lucra cu pasiune: cu zece mâini, cu zece capete, dar cu o singură inimă plină de devotament. Se sfătua ore întregi cu regina asupra tuturor amănuntelor. Ținea corespondența cu prinți străini, cu generalul Bouillé, alegea oameni de încredere care duceau și aduceau scrisorile. Comandă trăsura pe numele lui, își procură pașapoarte false, adună bani; se împrumută, punând gaj propria lui avere, cu câte 300.000 de livre de la o doamnă suedeză și una rusă și chiar cu 3.000 de livre de la propriul său intendent. Bucată cu bucată, aducea la Tuileries costumele necesare. Schimba în bani diamantele reginei. Zi și noapte, scria, trata, plănuia, călătorea, în încordare și primejdie continue – căci o singură trădare din partea unui complice, un cuvânt, o scrisoare interceptată ar fi putut năruți totul. Însă, tăcut erou din culise, el lucra cu dibăcie și curaj, făcându-și datoria cu pasiune într-o mare dramă istorică.

Regele ezita, amâna încă, sperând într-un eveniment care l-ar fi scutit de o evadare atât de penibilă. Zadarnic. Trăsura era comandată, banii adunați, tratativele cu generalul Bouillé puse la punct. Mai trebuia un motiv oficial, o justificare

morală a acestei fugi nu prea cavalierești. Să se arate în fața lumii că regele și regina n-au fugit de frică, ci că Teroarea i-a silit la aceasta. Ca să aibă acest pretext, regele a anunțat Adunarea Națională și primăria că vrea să petreacă săptămâna Paștilor la Saint-Cloud. Și, precum a dorit curtea, presa iacobină a început să dea alarma: curtea vrea să meargă la Saint-Cloud ca să primească absoluțiunea de la un preot care n-a depus jurământul, dar acolo mai e primejdia ca regele să fugă cu familia lui. Articolele ațâțătoare au avut efect. La 19 aprilie, când regele voia să se urce în trăsură de paradă, s-a adunat o mulțime uriașă, armatele lui Marat și ale cluburilor, pentru a împiedica plecarea.

Tocmai un astfel de scandal public doreau regina și sfătuitoarii ei. Să vadă toată lumea că Ludovic al XVI-lea al Franței nu are nici măcar libertatea să plece cu trăsură prin împrejurimi ca să respire aer curat. Toată familia regală s-a așezat în mod demonstrativ în trăsură și aștepta. Însă mulțimea și garda națională s-au îngrămădit înaintea porților. În sfârșit, a sosit același „salvator”, La Fayette, care porunci, în calitate de comandant al gărzii, ca drumul regelui să fie liber. Nimeni nu-l asculta. Până și primarul i-a râs în față. N-a fost lăsat nici să-i vorbească poporului. Anarhia era fățișă. Familia regală aștepta în trăsură, sub vacarmul și batjocura mulțimii. Regina era mulțumită: vedea cum apostolul libertății, favoritul poporului, La Fayette, e hulit și de norod. Nu s-a amestecat în acest conflict dintre cele două puteri. S-a dovedit că nici garda națională nu mai avea autoritate și că plebea putea insulta nepedepsită familia regală. Regele avea deci dreptul moral de a fugi. După o așteptare de două ore și un sfert, regele porunci să se readucă trăsură în grajd, declarând că renunță să plece la Saint-Cloud. Mulțimea și-a schimbat brusc dispoziția: entuziasmată de triumful ei, a aclamat perechea regală. Chiar garda națională a schimbat frontul: era gata să o apere pe

regină, însă regina, știind ce înseamnă această apărare, răspunse tare: „Da, pe aceasta contăm. Însă veți recunoaște acum că noi nu suntem liberi!”. I-a vorbit gârzii, dar de fapt a vorbit către întreaga Europă.

După aceste manifestații publice, fuga în noaptea acelei zile era justificată. Ar fi fost de ajuns două trăsură simple, ușoare: una pentru rege și fiul său, cealaltă pentru regină și fetița ei, poate și pentru doamna Elisabeta. Nimeni n-ar fi remarcat aceste cabriolette comune și familia ar fi ajuns cu bine la graniță. Dovadă, plecarea în același timp a fratelui regelui, contele de Provence, căruia nu i s-a întâmplat nimic.

Dar nici la un deget de moarte, nici în cea mai primejdioasă plecare, familia regală n-a renunțat la etichetă. Prima greșală: s-a decis ca toată familia regală, cinci persoane, să plece într-o singură trăsură! Ba mai trebuia să ia loc și a șasea persoană, doamna Tourzel, care a jurat doar că-l va urma oriunde pe delfin. Această a doua greșală îngreuna trăsura și micșora iuțeala fugii când fiecare minut era atât de prețios. A treia greșală: o regină nu se putea servi singură; trebuia să ia, în a doua trăsură, două cameriste. Cu vizitii și cu îndrumători de încredere, cu Fersen și vizitiul său, cortegiul cuprindea 14 persoane. Pentru o fugă secretă, nici nu se putea mai bine. Greșelile erau nenumărate. De bine pildă, trebuiau luate și toalete, pentru ca regina să apară la Montmédy în haine de gală, nu în costum de voiaj: un cufăr nou, sclipitor a fost pus peste trăsură, îngreunând-o și mai mult. Ceea ce trebuia să fie o evadare a devenit o expediție pompoasă.

Desigur, într-o călătorie de 24 de ore, regele și regina trebuiau să stea comod. Noua trăsură comandată era largă, bine arcuită, dată cu lac, bogat împodobită: ca să trezească curiozitatea tuturor la fiecare pas, la fiecare schimbare a cailor. Oricât era de prudent, Fersen era și iubitul reginei:

voia ca Maria Antoaneta să călătorească plăcut, cât mai luxos și mai frumos. Trăsura comandată era o mică corabie pe roți, având loc pentru familia regală, guvernantă și chiar pentru garderobă, alimente, tacâmuri de argint. Nu lipsea nici oala pentru micile și marile trebuințe, inevitabile și la regi. S-a aranjat și pivniță de vinuri pentru cunoscuta sete a monarhului. Interiorul trăsurii a fost tapetat cu damasc. Nu mai lipsea decât stema cu crinul regal pe portieră! La un echipaj atât de luxos și de greu, trebuiau cel puțin opt sau chiar doisprezece cai, ceea ce însemna că schimbarea lor la poștă avea să ceară jumătate de oră – adică patru-cinci ore de întârziere într-o fugă plină de primejdii. Pentru despăgubirea soldaților de gardă, de viță nobilă, care aveau să însoțească familia deghizați în servitori, aceștia au fost îmbrăcați în livrele noi, scânteind de fireturi – contrastând cu costumele modeste ale regelui și reginei.

Singura scuză a atâtor greșeli e că nu exista niciun precedent în istoria Franței cu privire la fuga unui rege. Ceremonialul era stabilit în amănunt pentru toate împrejurările: botez, încoronare, vânătoare, bal, recepții. Se știa ce haine și ce ghete se poartă la liturghie, la joc sau la vânătoare. Dar nu existau prescripții asupra felului cum ar trebui să fugă un rege și o regină din palatul străbunilor. Într-un asemenea caz, inițiativa momentului găsește soluția cea bună. Lumea de la curte nu avea însă simțul realității. Din clipa când un rege al Franței a îmbrăcat livrea unui servitor ca să fugă, el nu mai putea fi stăpân pe soarta sa.

După atâtea tărgănări, ziua fugii a fost fixată pe 19 iunie. Era și timpul, căci toată urzeala atât de mișalos făurită s-ar fi putut destrăma la prima destăinuire. Ca o pocnitură de bici răsună, printre atâtea șoapte, articolul lui Marat care denunța un complot pentru răpirea regelui în Olanda. El apela la parizieni să vegheze, să-i oprească între zidurile orașului pe rege și delfin, să o închidă pe regină împreună